

Семенова К.Д.,

к.е.н., доцент

Одеський національний економічний університет

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Усім формам ділової активності притаманні ризики. Вони викликані спонтанним і суперечливим характером процесів, що протікають у складних соціально-економічних системах.

Ризик відображає міру (ступінь) відхилення від цілей, від бажаного (очікуваного) результату, міру невдачі (збитків) з урахуванням впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування.

Наслідки ризику найчастіше проявляються у вигляді фінансових втрат або неможливості отримання очікуваного доходу. Однак ризик – це не тільки небажані результати прийнятих рішень. За певних обставин існує не тільки небезпека недосягнення наміченого результату, але й можливість перевищити очікуваний прибуток. Тому невід'ємною умовою прийняття будь-якого господарського рішення є оцінка можливих ризиків. Мета оцінки ризику – прийняття рішення щодо доцільності вкладання часу і грошей у конкретну справу. Якщо потенційний вииграш переважає ризик, то компанія приступає до реалізації проекту. Якщо цього не відбудеться, то проект, зазвичай, не перетворюється у життя.

Для мінімізації ризиків підприємницької діяльності здійснюється їх оцінка на основі якісного і кількісного аналізу.

Під час проведення якісного аналізу ризику виникає проблема наявності ґрунтовних знань, досвіду, інтуїції в тій чи іншій сфері економічної діяльності. Головна мета цього аналізу – визначити чинники і зони ризику, після чого ідентифікувати всі можливі ризики. Проведення його базується на таких аспектах.

По-перше, необхідно порівняти очікувані позитивні (сприятливі) результати з можливими економічними, соціальними (як сьогоденними, так і майбутніми) несприятливими наслідками. У зв'язку з цим виникають проблеми ідентифікації причин виникнення ризику, виявлення його чинників, видів невизначеності та конфліктів, які зумовлюють ризик.

По-друге, необхідно виявити вплив рішень, які приймаються в умовах ризику, на інтереси суб'єктів господарювання. Без урахування інтересів (заінтересованості) неможливі якісні перетворення в соціально-економічному житті як на макрорівні, так і на мезо- та мікрорівнях. Насамперед необхідно виявити, для кого і якою мірою цей ризик корисний та чиїм інтересам він відповідає. Оскільки, якщо немає зацікавленості в результатах економічних рішень, то не виникає загрози ризику.

Якісний аналіз ризиків може проводитися в будь-якій точці життєвого циклу проекту, проте він повинен проводитися принаймні один раз на початку нового проекту.

Більш складним є кількісний аналіз ризиків, який базується на теорії ймовірностей, статистиці, теорії дослідження операцій. Він покликаний кількісно визначити ступінь окремих ризиків і ризику певного виду діяльності в цілому.

Вирізняють два основних параметри кількісного оцінювання ступеня ризику:

- ймовірність появи втрат (ймовірність реалізації ризику) – чим вона вища, тим більший ризик;
- величину втрат (розмір можливих збитків) – чим вона більша, тим більший ризик.

Для кількісної оцінки ризиків використовують абсолютні та відносні показники. Деякі з них, на наш погляд, є достатньо умовними.

В абсолютному вираженні ризик може визначатися величиною можливих втрат у матеріально-речовинному (фізичному) або вартісному (грошовому) вираженні.

У відносному вираженні ризик визначається як величина можливих втрат, віднесена до деякої бази, у вигляді якої найбільш зручно приймати або майновий стан підприємства, або загальні витрати ресурсів на даний вид підприємницької діяльності, або очікуваний дохід (прибуток).

Для абсолютного вимірювання ступеня ризику використовують такі показники, як абсолютна величина ризику (абсолютний рівень втрат), ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів, математичне сподівання (середня величина), дисперсія, середнє квадратичне відхилення, семіваріація, семіквадратичне відхилення.

На наш погляд, абсолютна величина ризику та математичне сподівання дають лише загальне уявлення про можливі наслідки прийняття того чи іншого рішення, тому їх обов'язково потрібно доповнювати іншими показниками.

Класичним вважається підхід до оцінки ризику, що спирається на середньоквадратичне відхилення. Його часто називають величиною ризику. Чим більшою є ця величина, тим більшим буде ступінь ризику, пов'язаного з певною стратегією, тобто більшою буде величина ризику.

Більш глибоку характеристику ступеня ризику можна отримати використовуючи відносні показники, серед яких найпоширенішим є коефіцієнт варіації. Він характеризує співвідношення між ризиками та ефективністю. Чим менше значення коефіцієнту варіації, тим меншими є ризики для прогнозованої ситуації.

Для відносного вимірювання ступеня ризику використовують також більш складний показник, який називають коефіцієнтом ризику. Він дозволяє визначити, у скільки разів можливі середні втрати можуть перевищити можливі додаткові прибутки. Чим менший коефіцієнт ризику, тим меншими є ризики і в стратегії підприємства. І хоча на практиці цей показник рідко використовується внаслідок складності розрахунку, на наш погляд, його не слід ігнорувати.

Крім наведених показників у рамках відносного вимірювання ризику можна також порівнювати розмір понесених збитків з активами підприємства, прибутком, витратами на виробництво тощо.